

Kapitola 8.

Právní regulace bezhotovostního platebního styku

Obsah

- 8.1. Právní regulace bezhotovostního platebního styku
- 8.2. Převody peněžních prostředků
- 8.3. Elektronické platební prostředky
- 8.4. Platební systémy
- 8.5. Sankce v oblasti bezhotovostního platebního styku
- 8.6. Platební styk po vstupu České republiky do Evropské unie
- 8.7. Finanční arbitř

8.1. Právní regulace bezhotovostního platebního styku

Vzrůstající význam bezhotovostních platebních operací a proces přejímání evropských standardů naší právní úpravou, jakož i více jak deset let fungování tržního prostředí v České republice vyvolaly potřebu komplexnější právní úpravy těchto forem platebního styku. Dočkali jsme se jí až v zákoně č. 124/2002 Sb., o převodech peněžních prostředků, elektronických platebních prostředcích a platebních systémech (zákon o platebním styku)¹, jehož většina ustanovení nabyla účinnosti 1.1.2003² a některých účinnost je vázána na členství České republiky v Evropské unii³.

Z hlediska systematiky finančního práva právní regulace bezhotovostního platebního styku tak, jak je upravena v zákoně o platebním styku, patří do nefiskální části finančního práva a je hraniční úpravou v podstatě dvou až třech subsystémů – měnového práva, devizového práva (v případě realizace přeshraničních plateb po vstupu do EU, viz dále) a veřejného bankovního práva. Z hlediska didaktického, jakož i s ohledem na komplexnost právní úpravy, je věnována materii bezhotovostního platebního styku samostatná kapitola.

Zákon o platebním styku upravuje:

- provádění převodů peněžních prostředků na území České republiky v české měně
- provádění přeshraničních převodů v případě vstupu do EU
- vydávání a užívání elektronických platebních prostředků
- vznik a provozování platebních systémů v jakékoli měně a práva a povinnosti jejich účastníků, jestliže se tito účastníci dohodli, že se tyto platební systémy řídí právním řádem České republiky
- některé povinnosti účastníků platebních systémů provozovaných podle právního řádu některého z členských států Evropské unie a dalších států tvořících Evropský hospodářský prostor.

¹ zákon byl schválen 13.3.2002 a platnosti nabyl vyhlášením ve Sbírce zákonů, částka 55, dne 12.4.2002, čímž byla zajištěna poměrně nebývalá legisvakance

² § 8 odst.2 písm.b) je účinný od 1.1.2004

³ viz bod 7. tohoto příspěvku

Z pohledu práva a především právní vědy se problémům právní regulace platebního styku, a to jak v rovině tuzemské tak i mezinárodní, věnuje poměrně málo autorů⁴, což je dáno především absentující právní úpravou v minulých letech. Základní informace o platebních styku můžeme nalézt na webových stránkách většiny centrálních bank a institucí zajišťujících dohled nebo provozování platebních systémů. S platebními systémy v kandidátských zemích je možné se v souhrnu seznámit též v Modré knize Evropské centrální banky⁵.

Právní úprava převodů peněžních prostředků, elektronických platebních prostředků a platebních systémů obsažená v zákoně č. 124/2002 Sb., o platebním styku, a v předpisech souvisejících je výsledkem integračních snah České republiky. Česká republika ucházející se o členství v Evropské unii a zapojující se do Evropského hospodářského prostoru musela přijmout evropské standardy vyplývající z realizace jednoho ze základních pilířů společného trhu, kterým je volný pohyb kapitálu, s čímž souvisí i odstraňování bariér v platebním styku, při současném zajištění jeho bezporuchovosti a bezpečnosti. Se vstupem do Evropské unie bude z pohledu formálně právního právní řád České republiky odpovídat principům liberalizovaného platebního styku v Evropském hospodářském prostoru a současně utváří i základní podmínky pro naše postupné zapojování do Evropské měnové unie.⁶

Současná právní úprava platebního styku a úprava účinná po vstupu České republiky do Evropské unie tak naplňují několik důležitých zásad, kterými jsou zejména:

- zásada informovanosti klientů
- zásada včasnosti provádění plateb
- zásada zamezení dvojího zatížení platebních operací při přeshraničních platbách⁷
- zásada bezpečnosti platebního styku související se snahou eliminovat nepříznivé dopady⁸ bankrotů účastníků platebního styku
- zásada vzájemné informovanosti institucí dohledu nad platebním stykem v rámci kooperace České národní banky s centrálním bankovníctvím v Evropském hospodářském prostoru.

8.2. Převody peněžních prostředků

Účastníky převodů peněžních prostředků jsou:

- převádějíci instituce
- příkazce
- příjemce

Převádějíci instituce je banka, pobočka zahraniční banky a případně jiná osoba, pokud provádí nebo zprostředkovává převody peněžních prostředků jako podnikání, jestliže tyto činnosti jsou prováděny na území České republiky.

Příkazcem je osoba, která dává přímo převádějíci instituci příkaz k převodu.

⁴ z českých autorů a děl z oblasti platebního styku je třeba připomenout ku příkladu: Tomášek, M.: Právní základy evropské měnové unie. Bankovní institut. Praha 1999; Tomášek, M. a kol.: Platební styk v Evropské unii I. a II. část. Komerční banka. Praha 1997; Rozehnalová, N.: Právo mezinárodního obchodu. Masarykova univerzita. Brno 2001; Kotáb, P. in: Bakeš, M. a kol.: Finanční právo. 2. přepr. a rozšířené vyd. C.H.Beck. Praha 1999. Ze zahraničních např.: Black, T., Daniel, D.: Money and Banking, Third Edition. Homewood, Illinois 1988; Grůň, L.: Měnové, bankové a devízové právo. Právnická fakulta Univerzity Komenského. Bratislava 1996; Kosikowski, C. např. in: Ruškowski, E. (ed.): Finanse Publiczne i Prawo Finansowe. KiK. Warszawa 2000; Naruszewicz, St., Ruškowski, E.: Polityka i Prawo Celne i Dewizowe. Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Siedlcach. Siedlce 2002; Rączkowski, St.: Międzynarodowe stosunki finansowe. PWN. Warszawa 1984; Şaguna, D.D.: Drept finciar şi fiscal – Tratat. Editura Eminescu. Bucureşti 2000

⁵ Blue book. ECB 2002, v elektronické podobě www.cnb.cz/ps_mk.php

⁶ k tomu více zejména Tomášek M.: Právní základy evropské měnové unie. Bankovní institut. Praha 1999

⁷ viz tamtéž

⁸ rovněž formulováno Radvanem na zmíněné přednášce (nepublikováno)

Příjemcem je osoba, která je konečným příjemcem částky převodu.

Samotným **převodem peněžních prostředků** je třeba rozumět operaci prováděnou na základě příkazu, který dal příkazce své převádějíci instituci za účelem převedení peněžních prostředků ve prospěch příjemce, přičemž příkazcem a příjemcem může být tatáž osoba.

Převod může být uskutečněn:

- odepsáním z účtu příkazce a připsáním na účet příjemce
- odepsáním z účtu příkazce a výplatou hotovosti příjemci
- složením hotovosti příkazcem a připsáním na účet příjemce
- složením hotovosti příkazcem a výplatou hotovosti příjemci.

Nejsou však vyloučeny i další formy převodu.

Ačkoliv znaky převodu vykazují některé platby, zákon o platebním styku je za převod nepovažuje vzhledem k jejich zvláštní úpravě. Za převod⁹ se tak nepovažuje:

- poštovní poukaz podle zákona o poštovních službách¹⁰
- platba daně a poplatku podle zákona o správě daní a poplatků¹¹.
- platba pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti podle zákona o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti¹²
- platba pojistného na všeobecné zdravotní pojištění podle zákona o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění.¹³

Základním nástrojem k realizaci převodu je **příkaz k převodu**. Příkaz k převodu může být **bezpodmínečný**, kdy se jedná o pokyn příkazce daný převádějíci instituci k provedení převodu, nebo **vázaný na podmínky** stanovené předem příkazcem.

Realizace příkazu k převodu je vázána na splnění smluvních podmínek příkazcem jako klientem převádějíci instituce, podmínek stanovených zákonem o platebním styku a případně povinností stanovených zvláštními právními předpisy. Příkaz je účinný momentem, kdy příkazce tyto povinnosti splnil s tím, že je oprávněn v příkazu stanovit účinnost příkazu, tedy tradiční splatnost, čímž se rozumí určení dne, kdy mají být peněžní prostředky na základě jeho příkazu odepsány z jeho účtu.

Podmínkami účinnosti příkazu k převodu podle zákona o platebním styku jsou zajištění krytí částky převodu a předání podkladů nutných k provedení převodu převádějíci instituci. Převádějíci instituce je oprávněna ve svých obchodních podmínkách zejména stanovit povinnost příkazce předat jí příkaz k převodu přede dnem jeho účinnosti, lhůtu k jeho předání a provozní dobu, v níž je možno předávat příkazy k převodu. O těchto obchodních podmínkách musí převádějíci instituce informovat veřejnost, a to z díky zákona předem, jasně a srozumitelně písemnou formou ve svých provozních prostorách, a je-li to vhodné též elektronickými prostředky. Informace o obchodních podmínkách musí vždy obsahovat:

- lhůtu nezbytnou k připsání částky převodu ve prospěch účtu převádějíci instituce příjemce nebo způsob stanovení této lhůty; počátek běhu této lhůty musí být přesně stanoven,
- lhůtu nezbytnou k tomu, aby částka převodu připsaná ve prospěch účtu převádějíci instituce příjemce byla připsána ve prospěch účtu příjemce, nebo aby byla částka převodu příjemci k dispozici,

⁹ s výjimkou přeshraničního převodu po vstupu ČR do EU

¹⁰ § 2 písm. b) zákona č. 29/2000 Sb., o poštovních službách a o změně některých zákonů (zákon o poštovních službách)

¹¹ zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, v platném znění, tj. v rámci tzv. inkasního řízení

¹² Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů

¹³ zákon č. 592/1992 Sb., o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění, ve znění pozdějších předpisů

- výši nebo způsob stanovení výše ceny, kterou bude klient hradit za provedení převodu,
- den, kdy bude částka převodu odepsána z účtu klienta, je-li příkazcem, a den, kdy bude částka převodu připsána ve prospěch účtu klienta nebo kdy mu bude k dispozici, je-li příjemcem,
- postupy pro vyřizování stížností a řízení k nápravě včetně informace o postupech pro řešení sporů (možné arbitrážní řízení před finančním arbitrem)
- údaj o směnných kurzech používaných při přepočtu.

Převádějíci instituce je povinna zájemci o provedení převodu na jeho žádost sdělit závaznou lhůtu, v níž bude převod proveden, a závaznou cenu, kterou zájemce uhradí za provedení převodu. Výjimkou je případ, kdy převádějíci instituce nehodlá převod uskutečnit, např. z důvodu, že nehodlá se zájemcem uzavřít smlouvu.

Mezi další okruh obligatorně převádějíci institucí podávaných informací je **informace o uskutečněných převodech**, obecně známá např. jako výpis z účtu nebo zpráva o pohybu prostředků na účtu. Ze zákona tato informace musí obsahovat

1. údaje umožňující klientovi identifikovat převod,
2. částku převodu, která byla uvedena na příkazu k převodu,
3. výši ceny za provedení převodu účtované k tíži klienta,
4. den, kdy byla částka převodu odepsána z účtu klienta, nebo den, kdy byla částka převodu připsána ve prospěch účtu klienta.

Pokud příkazce určil, že cenu za provedení převodu nebo její část uhradí příjemce, musí o tom příjemce informovat jeho převádějíci instituce. Provedla-li převádějíci instituce kursový přepčet, je povinna informovat svého klienta o použitém směnném kurzu.

Významným počinem zákonodárce je, že v zákoně o platebním styku stanovil **lhůty provádění převodů**. Provádí-li převádějíci instituce příkazce převody na území České republiky v české měně mezi různými převádějíci institucemi, je povinna zajistit připsání částky převodu ve prospěch účtu převádějíci instituce příjemce a předat jí podklady nutné k poskytnutí částky převodu příjemci nejpozději následující bankovní pracovní den po dni účinnosti příkazu k převodu, nebyla-li dohodnuta lhůta kratší. **Bankovním pracovním dnem** se rozumí den, ve kterém všechny převádějíci instituce, které se účastní provádění nebo zprostředkování příslušné části převodu, běžně vykonávají svoji činnost. S účinností od 1.1.2004 provádí-li převádějíci instituce příkazce převody na území České republiky v české měně v rámci téže převádějíci instituce, je povinna poskytnout částku převodu příjemci v den, kdy nastala účinnost příkazu k převodu, nebo následující bankovní pracovní den, není-li den účinnosti příkazu k převodu bankovním pracovním dnem. Převádějíci instituce příjemce připiše částku převodu ve prospěch účtu příjemce nebo zajistí, aby částka převodu byla příjemci k dispozici, nejpozději následující bankovní pracovní den po dni, kdy byla částka převodu připsána ve prospěch účtu převádějíci instituce příjemce a kdy tato převádějíci instituce obdržela podklady nutné k poskytnutí částky převodu příjemci, nebyla-li dohodnuta lhůta kratší. V případě neidentifikovatelných plateb, tedy nemůže-li převádějíci instituce příjemce identifikovat příjemce částky převodu, vrátí částku převodu bez zbytečného odkladu převádějíci instituci příkazce. Nepřevezme-li příjemce částku převodu, která je mu k dispozici, nebo nelze-li mu tuto částku předat z důvodů překážek na straně příjemce, vrátí převádějíci instituce příjemce částku převodu převádějíci instituci příkazce, a to do tří bankovních pracovních dnů po uplynutí šesti týdnů od připsání částky na účet převádějíci instituce příjemce, není-li mezi příjemcem a jeho převádějíci institucí nebo mezi příkazcem a jeho převádějíci institucí dohodnuto jinak. Lhůty je možné prodloužit pouze, je-li dán zákonný důvod, např. podle zákona o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti.¹⁴ Pokud však převádějíci

¹⁴ § 6 zákona č. 61/1996 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a o změně a doplnění souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 159/2000 Sb.

instituce jinak nedodrží předepsané lhůty je sankcionována úrokem z prodlení, který se vypočte jako **úrok z prodlení** podle občanského zákoníku, potažmo ve výši stanovené v nařízení vlády¹⁵.

V případě úroku z prodlení je třeba rozlišovat, komu vzniká nárok na jeho výplatu. Pokud převádějí instituce příkazce provádí převod na území České republiky a v české měně a nedodrží lhůtu k provedení převodu je příjemce úroku příkazce, vstupuje-li do provedení převodu zprostředkující převádějí instituce a ona způsobí nedodržení lhůty k provedení převodu ve prospěch převádějí instituce, zaplatí úrok z prodlení tato převádějí instituce převádějí instituci příkazce. Jestliže lhůtu k připsání částky nedodrží převádějí instituce příjemce, pak tomuto vzniká nárok na úrok z prodlení od této instituce. Převádějí instituce příkazce i převádějí instituce příjemce zaplatí úrok z prodlení, i když nedodržení lhůty provedení převodu nezpůsobí; povinnosti platit úrok z prodlení se zprostí jen tehdy, prokáže-li, že nedodržení lhůty provedení převodu způsobil příkazce nebo příjemce částky převodu, nebo že k nedodržení lhůty převodu došlo v důsledku okolností vis maior. Okolnosti vis maior jsou vymezeny jako nepředvídatelné překážky, které vznikly nezávisle na vůli převádějí instituce, a nelze předpokládat, že by tyto překážky nebo jejich následky mohla převádějí instituce odvrátit, nebo překonat. Souhrnně řečeno na úrok z prodlení za podmínek stanovených zákonem má nárok příkazce, příjemce i převádějí instituce. Kromě toho mají nárok i na **náhradu škody**, případně uplatnění dalších práv.

Pro převádějí instituce platí ze zákona zákaz srážek částky z převodu. To znamená, že převádějí instituce jsou nuceny provést převod v souladu s dispozicemi obsaženými v příkazu k převodu, a to včas a v plné výši. Neznačená to, že převádějí instituce provádí převod bezúplatně. Cena poskytnutých služeb je hrazena účastníky převodu zvlášť a nesmí být o ni snižována částka převodu. Srazí-li převádějí instituce částku ceny z převodní částky, postupuje protizákonně a je povinna na žádost ji vrátit, a to na vlastní náklady a bez jakýchkoliv srážek.

Odpovědnost za **neúspěšný převod** nese ten účastník převodu, který způsobil neprovedení převodu. Neúspěšným převodem je případ, kdy byl dán příkaz k převodu, který však

- a) nebyl uskutečněn ve lhůtě stanovené zákonem, a současně
 - b) nebyla částka převodu vrácena za podmínek a ve lhůtách tamtéž stanovených,
- pak převádějí instituce příkazce na jeho žádost mu poskytne:

- částku převodu,
- úrok z prodlení,
- ceny za provedení převodu, které příkazce již zaplatil,

to vše ve lhůtě do 14 bankovních pracovních dnů ode dne doručení žádosti. Této povinnosti se převádějí instituce příkazce zprostí, jen pokud byla v této lhůtě částka převodu připsána na účet převádějí instituce příjemce. Splní-li převádějí instituce příkazce tuto povinnost, není dále povinna dokončit převod. Byl-li zaplacen převádějí institucí úrok z prodlení z titulu neúspěšného převodu, pak příkazci nepřísluší požadovat úroku z prodlení z titulu nedodržení lhůt. Pokud důvodem neúspěšného převodu byly chyby nebo neúplné údaje v příkazu k převodu, který dal příkazce své převádějí instituci, nebo byl-li neúspěšný převod způsoben zprostředkující převádějí institucí, kterou zvolil příkazce, ustanovení nenese převádějí instituce příkazce odpovědnost za neúspěšný převod. Ze zákona všechny na převodu zúčastněné převádějí instituce jsou povinny vyvinout veškeré úsilí, které lze na nich požadovat, aby částka převodu byla nalezena a vrácena převádějí instituci příkazce. Úroky a ceny zaplacené při zprostředkování převodu tyto převádějí instituce

¹⁵ Nařízení vlády č. 142/1994 Sb., kterým se stanoví výše úroků z prodlení a poplatků z prodlení podle občanského zákoníku

nevracejí a mají nárok na úhradu nákladů vynaložených na vrácení částky převodu převádějí instituci příkazce. Nalezla-li převádějí instituce příkazce částku převodu, nebo jí byla tato částka vrácena, vrátí příkazci částku převodu sníženou o částku vynaložených nákladů. Povinností z neúspěšných převodů se převádějí instituce zproští rovněž v případě již zmíněných okolností vis maior.

8.3. Elektronické platební prostředky

Právní úprava elektronických platebních prostředků je obsažena v části třetí zákona o platebním styku a vychází z příslušných ustanovení Směrnice 2000/46/ES o přístupu k činnosti institucí elektronických peněz, jejím výkonu a obezřetném dohledu nad touto činností. Cílem této směrnice a potažmo i úpravy v zákoně o platebním styku je zamezit nekontrolované emisi elektronických peněz, zvýšit právní jistotu klienta a prohloubit důvěru veřejnosti k elektronickým peněžním prostředkům. Zákon o platebním styku tak vytvořil podmínky pro uvedení v život Doporučení 97/489/ES o transakcích prováděných elektronickými platebními prostředky a dále implementuje článek 8 Směrnice 97/7/ES o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku, který se týká postupu při zneužití platební karty.¹⁶

Zákon o platebním styku za elektronické platební prostředky považuje:

- prostředek vzdáleného přístupu k peněžní hodnotě, při jehož užívání se zpravidla vyžaduje identifikace *držitele* osobním identifikačním číslem přiděleným *vydavatelem* nebo identifikace jiným způsobem (např. podpis držitele podle podpisového vzoru), a
- elektronický platební prostředek, kterým je platební prostředek uchovávaný peněžní hodnotu v elektronické podobě přijímaný jako platební prostředek i jinými osobami než vydavatelem.

S elektronickými platebními prostředky je spojen rovněž pojem „elektronické peníze“ a těmi zákon o platebním styku rozumí peněžní hodnotu uchovávanou na elektronickém platebním prostředku. Jedná se o nový institut, který nebyl v rámci našeho právního řádu do přijetí zákona o platebním styku definován obdobně jako samotné elektronické platební prostředky.

Ve vztazích, kde objektem jsou elektronické platební prostředky, a které jsou upraveny zákonem o platebním styku, jsou jejich účastníky:

- vydavatel, a
- držitel.

Vydavatelem je banka, pobočka zahraniční banky, případně jiná osoba, která vydává elektronické platební prostředky jako podnikání, za podmínky, že jej provádí na území České republiky. **Držitelem** je fyzická nebo právnická osoba, která ze smlouvy s vydavatelem užívá elektronický platební prostředek. Okruh vydavatelů lze rozdělit do dvou základních skupin:

1. vydavatelé s jednotnou bankovní licenci vydanou Českou národní bankou podle zákona o bankách, podléhající bankovnímu dohledu,
2. „nebankovní“ vydavatelé vydávající elektronické peněžní prostředky na základě předchozího souhlasu České národní banky podle zákona o platebním styku.

Nebankovní vydavatelé mohou předchozí souhlas obdržet na žádost, jejíž náležitosti stanoví Česká národní banka vyhláškou, ve správním řízení, a to za těchto podmínek:

a) elektronický peněžní prostředek vydaný držiteli uchovává elektronické peníze v hodnotě nejvýše 4 500 Kč a současně celková částka závazků vydavatele vyplývající z

¹⁶ viz důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona

nevypořádaných částek vydaných elektronických peněz nepřesáhne v žádném okamžiku částku 150 000 000 Kč,

b) elektronické peněžní prostředky jsou přijímány pouze omezeným počtem poskytovatelů služeb, kteří jsou ve vztahu k vydavateli osobou ovládanou, osobou ovládající nebo osobou ovládanou stejnou osobou jako vydavatel, nebo kteří jsou s vydavatelem spojeni finančním či obchodním vztahem, kterým je zejména společný postup při získávání odbytišť (marketing) nebo společná distribuční síť.

Tyto podmínky jsou poměrně tvrdé, avšak umožňují přístup na trh i dalším nebankovním subjektům, např. vydavatelům mezinárodních telefonních karet. Pokud vydavatel nebude přestane podmínky splňovat, Česká národní banka je oprávněna ve správním řízení předchozí souhlas odejmout.

V rámci posílení ochrany klientů vydavatelů zákonodárce akcentoval význam obchodních podmínek, které se objevují jednak jako vzorové obchodní podmínky vydané Českou národní bankou a jednak jako navazující obchodní podmínky vydavatele. Podle zákona o platebním styku **vzorové obchodní podmínky** obsahují úpravu vzájemných práv a povinností vydavatelů a držitelů při vydávání a užívání elektronických platebních prostředků. První vzorové obchodní podmínky vydala Česká národní banka s nabytím účinnosti zákona o platebním styku (1.1.2003) Vzorové obchodní podmínky a jejich změny zveřejňuje Česká národní banka ve Věstníku České národní banky. Nemají tak povahu obecně závazného normativního správního aktu, jak by se dalo očekávat, ale mají doporučující povahu, přičemž jejich obsahem jsou zásady Doporučení 97/489/ES. Postupné zavádění principů tohoto doporučení do praxe se uskutečňuje cestou obchodních podmínek jednotlivých vydavatelů elektronických platebních prostředků, o kterých vydavatel zájemce o vydání elektronického platebního prostředku informuje v dostatečném předstihu před vydáním elektronického platebního prostředku. Ze zákona je vydavatel povinen v úvodních ustanoveních svých obchodních podmínek pro vydávání a užívání elektronických platebních prostředků výslovně informovat, zda tyto podmínky odpovídají vzorovým obchodním podmínkám České národní banky vydaným podle a jaký je obsah případných odchylek.

Snaha o ochranu držitele je patrná i v úpravě tzv. užití elektronického platebního prostředku na dálku. Má jít o určitou prevenci proti možnému zneužití elektronických platebních prostředků, resp. práv držitele, při internetových a obdobných obchodech, přičemž úprava odpovědnosti v zákoně o platebním styku vychází ze směrnice 97/7/ES. Zákon o platebním styku stanovil, jestliže bylo použito elektronického platebního prostředku,

a) aniž byl fyzicky předložen, nebo

b) bez identifikace držitele osobním identifikačním číslem nebo bez identifikace jiným způsobem, neumožňuje-li podstata elektronického platebního prostředku jeho fyzické předložení, a prohlásí-li držitel, že tento elektronický platební prostředek neužil, má právo požadovat od vydavatele neprodlené vrácení peněžních prostředků odčerpaných takovýmto užitím elektronického platebního prostředku.

Praxe ovšem ukáže, nakolik je tato právní konstrukce odolná proti zneužívání odpovědnosti vydavatele ze strany držitelů.

Zákon o platebním styku ukládá vydavatelům plnění oznamovací povinnosti vůči České národní bance, kdy pro účely řízení měnové politiky a pro statistické účely oznamují České národní bance objem elektronických peněz vydaných za posledních 6 měsíců a počet vydaných elektronických peněžních prostředků, a to vždy k 30.červnu a 31. prosinci každého kalendářního roku, nejpozději do konce kalendářního měsíce následujícího po uplynutí vykazovaného období. Případně jsou povinni na vyžádání České národní banky sdělit i další skutečnosti týkající se vydávání elektronických peněžních prostředků a elektronických peněz. Centrální banka je zmocněna vydat podle svého uvážení vyhlášku,

kteřou stanoví další údaje, které vydavatelé musí ji hlásit, a to v určitém formátu a zde stanovených lhůtách.

Důvěřehodnost vydávání elektronických peněz má být zajištěna rovněž institutem **zpětné výměny**, kdy je vydavateli stanovena povinnost provést v době platnosti elektronického peněžního prostředku na požádání držitele zpětnou výměnu elektronických peněz v nominální hodnotě za hotové peníze nebo bezhotovostním převodem na účet, aniž by si za tuto službu účtoval cenu s výjimkou nákladů nezbytných k provedení zpětné výměny. Ze zákona vydavatel může stanovit minimální hodnotu pro zpětnou výměnu, která nesmí překročit částku 300 Kč. Podmínky pro zpětnou výměnu elektronických peněz musí být jasně a srozumitelně stanoveny v obchodních podmínkách vydavatele.

8.4. Platební systémy

Úprava platebních systémů je obsažena v části čtvrté zákona o platebním styku (§§ 23 – 34) a implementuje do právního řádu České republiky Směrnici 98/26/ES o neodvolatelnosti zúčtování v platebních systémech a v systémech vypořádání obchodů s cennými papíry. Účelem úpravy platebních systémů je regulovat vznik a fungování platebních systémů, ochránit zákonem vymezené platební systémy před důsledky bankrotu jejich účastníků a přinést tak zvýšení bezpečnosti platebních systémů.¹⁷

Platební systém podle zákon platebním styku můžeme v podstatě definovat **systém, který zajišťuje převody peněžních prostředků a splňuje podmínky obsažené v zákoně o platebním styku**. Zákon o platebním styku pro platební systém používá legislativní zkratku „systém“, kterou použijeme i zde. Fungujícím systémem podle zákona o platebním styku je systém mezibankovního platebního styku provozovaný Českou národní bankou s označením **CERTIS**. Provozovatel dalších systémů musí být držitelem licence k provozování platebního systému vydávané Českou národní bankou, která je institucí vykonávající dohled nad platebními systémy.

Licenci Česká národní banka vydá ve správním řízení na základě písemné žádosti, jejíž náležitosti stanovil zákon o platebním styku a prováděcí vyhláška České národní banky. Licence může být vydána provozovateli systému, který je akciovou společností a má splacen základní kapitál ve výši nejméně 500 000 000 Kč, který musí být nejméně v této výši tvořen peněžitými vklady, přičemž majetek použitý ke splacení základního kapitálu má průhledný a nezávadný původ, dále pak má technické a organizační předpoklady pro výkon činnosti systému včetně funkčních řídicích a kontrolních mechanismů a systém řízení rizik odpovídající rozsahu zamýšleného systému, osoby, které jsou navrhovány na výkonné řídicí funkce provozovatele systému, s nimiž je spojena pravomoc a odpovědnost vymezená stanovami, a členové statutárního orgánu provozovatele systému jsou osoby odborně způsobilé, důvěřehodné a zkušené, provozovatel systému má vypracovanou strategii a plán činnosti zamýšleného systému, které musí být podloženy reálnými ekonomickými kalkulacemi, a konečně je zajištěna likvidita zúčtování příkazů přijatých systémem, jsou zajištěna finanční rizika a vyloučena systémová rizika. Licence je nepřevoditelná a nepřechází na právního nástupce. Česká národní banka ji vydává na dobu neurčitou. V rozhodnutí o udělení licence může Česká národní banka stanovit další podmínky provozování systému.

Systém musí být provozován na principu:

- a) zúčtování jednotlivých položek při současné kontrole jejich krytí, nebo
- b) na principu zúčtování rozdílů (sald) vypočtených ze vzájemných pohledávek a závazků účastníků systému, popřípadě

¹⁷ důvodová zpráva k návrhu zákona

c) v kombinaci těchto principů.

Pro jednotlivé principy Česká národní banka stanoví podmínky, a to vyhláškou na základě zmocnění v zákoně o platebním styku. Základem fungování platebního systému je jednak příslušná licence provozovatele platebního systému a jednak uzavřené smlouvy o platebního systému. Ty mohou být sjednány mezi všemi účastníky systému nebo mezi provozovatelem systému a ostatními účastníky systému.

Účastníky platebního systému mohou být:

- a) **banky** a pobočky zahraničních bank,
- b) **spořitelní a úvěrová družstva**,
- c) **poskytovatelé investičních služeb** podle § 8 zákona č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů,
- d) **osoby veřejného práva**,
- e) **osoby se zárukou osob veřejného práva**,
- f) **nebankovní vydavatelé elektronických peněžních prostředků** na základě jednotné bankovní licence podle § 5a zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění zákona č. 126/2002 Sb.,
- g) **zahraniční peněžní instituce**, jejichž činnost odpovídá činnosti osob uvedených v písmenech a) až c) a e), které při své účasti v systému odpovídají za splnění svých finančních závazků vyplývajících z příkazů přijatých systémem,
- h) **ústřední protistrana**; tou je osoba, která přijímá příkazy peněžních institucí zúčastněných v systému a která je výlučným prostředníkem mezi těmito peněžními institucemi,
- i) **zúčtovatel**; tj. osoba, která vede účty, na nichž se zúčtují příkazy peněžních institucí nebo ústřední protistrany zúčastněných v systému, a která z tohoto důvodu může peněžním institucím nebo ústřední protistraně poskytovat úvěr,
- j) **clearingová instituce** - osoba, která provádí započtení vzájemných pohledávek a závazků z příkazů peněžních institucí, ústřední protistrany nebo zúčtovatele,
- k) **Česká národní banka**,
- l) **centrální banky jiných států a Evropská centrální banka**.

Účastník systému může mít postavení provozovatele systému, přičemž toto postavení mu vyplývá ze smlouvy o platebním systému. Není vyloučena kumulace funkcí v systému, Tým účastník může v systému zajišťovat funkci ústřední protistrany, zúčtovatele nebo clearingové instituce, popřípadě zajišťovat dvě nebo všechny tyto funkce anebo zajišťovat některou jejich část.

Systém může existovat tak, že má alespoň tři účastníky kromě ústřední protistrany, zúčtovatele a clearingové instituce, nebo dva účastní opět kromě ústřední protistrany, zúčtovatele a clearingové instituce, zajišťuje-li propojení systémů zapsaných v seznamu platebních systémů vedených Českou národní bankou, vypořádacích systémů podle zákona o cenných papírech, vypořádacích systémů uvedených v seznamu Komise evropských společností, je-li jedním z systémů systém provozovaný podle zákona o platebním styku.

Podmínky fungování systému jsou stanoveny jednak zákonem o platebním styku a jednak se jedná o standardizované postupy sjednané ve smlouvách o platebním systému. Pravidla systému obsažená ve smlouvě o platebním systému (podstatná náležitost smlouvy) musí určovat, kdo je provozovatelem systému, kdo může být účastníkem systému a za jakých podmínek, práva a povinnosti účastníků systému, způsob zajištění likvidity k zúčtování příkazů předaných systému, způsob vypořádání vzájemných pohledávek a závazků účastníků systému, okamžik přijetí příkazu systémem, způsob předávání příkazů a vymezení doby, v níž systém příkazy přijímá, konečně měnu nebo měny, v nichž je systém provozován.

Zmiňovaný **příkaz v systému** je pokyn účastníka systému, aby prostřednictvím tohoto systému byly převedeny peněžní prostředky ve prospěch jejich příjemce a aby byly zaúčtovány v souladu s pravidly systému. Příkaz přijatý systémem je neodvolatelný. Zajištění neodvolatelnosti příkazu je dáno zákonem o platebním styku, kdy účastník systému ani žádná třetí osoba nemůže platně odvolat příkaz přijatý systémem počínaje okamžikem přijetí příkazu, který stanoví pravidla systému. Prohlášením konkurzu na majetek účastníka systému nebo zastavením plateb, tj. zastavením anebo omezením plateb v důsledku jiného opatření vůči účastníkovi systému, není dotčeno právo použít peněžní prostředky z účtu účastníka systému vedeného v tomto systému ke splnění jeho závazků, vyplývajících z jeho účasti v systému, a to za účelem uzavření zúčtování v systému v den prohlášení konkurzu nebo zastavení plateb. Prohlášením konkurzu na majetek účastníka systému nebo zastavením plateb není dotčena povinnost systému zpracovat příkazy tohoto účastníka systému ani platnost a vymahatelnost těchto příkazů vůči třetím osobám, jednali se o příkazy, které byly přijaty systémem v souladu s jeho pravidly před okamžikem prohlášení konkurzu nebo zastavení plateb, případně v okamžiku prohlášení konkurzu nebo v okamžiku zastavení plateb a po tomto okamžiku, jestliže byly příkazy provedeny v den prohlášení konkurzu nebo v den zastavení plateb, a to jen tehdy, prokáží-li ústřední protistrana, zúčtovatel a clearingová instituce, že jim prohlášení konkurzu nebo zastavení plateb nebylo známo, a to ani z oznámení České národní banky, které je povinna ze zákona o platebním styku, obdrží-li zprávu o zastavení plateb nebo o prohlášení konkurzu na majetek účastníka systému, neprodleně dát provozovateli systému, jehož účastníka se konkurz týká, jakož ústřední protistraně, zúčtovateli a clearingové instituci. Prohlášením konkurzu na majetek účastníka systému nebo zastavením plateb nejsou dotčena práva na zajištění, která tento účastník systému poskytl jinému účastníkovi systému v souvislosti s jeho účastí v tomto systému, nebo která poskytl České národní bance. Tímto zajištěním se rozumí v platebním styku práva k majetkové hodnotě sloužící k zajištění závazků. Žadatel o licenci provozovatele systému musí mimo již výše uvedené též prokázat, že účastník systému splňuje podmínky neodvolatelnosti příkazů, protože pouze taková osoba může být účastníkem systému podle zákona o platebním styku.

V rámci fungování platebních systémů a dohledu České národní banky nad těmito systémy platí poměrně rozsáhlá oznamovací povinnost stanovená zákonem o platebním styku. V terminologii zákona o platebním styku je pojem „oznamovací povinnost“ třeba chápat poněkud širěji, součástí povinností zahrnutých zákonodárcem do katalogu oznamovací povinnosti je i povinnost provozovatele požádat Českou národní banku o předchozí souhlas s některými úkony, které provozovatel systému a účastníci hodlají provést, obdobně je tomu i v případě oznamovací povinnosti České národní banky. V katalogu povinností zahrnutých pod oznamovací povinnost provozovatele a účastníků platebního systému se jedná o:

- a) oznamovací povinnost provozovatele systému vůči České národní bance:
 - změna názvu, sídla nebo místa podnikání účastníka systému
 - snížení počtu účastníků systému
- b) povinnost provozovatele systému podat žádost o předchozí souhlas České národní banky:
 - v účastnících systému, nejedná-li se o předcházející plnění oznamovací povinnosti
 - se změnou smlouvy o platebním systému
 - se změnou pravidel systému
- c) informační povinnost účastníků systému vůči osobám, které prokázaly právní zájem na informaci:
 - systémech provozovaných podle zákona o platebním styku
 - pravidlech systémů.

Česká národní banka má v rámci katalogu oznamovací povinnosti za povinnost:

- a) vést seznamy provozovaných systémů, které zahrnují

- název systému¹⁸
 - provozovatele systémů
 - účastníky systémů
- b) poskytovat informace obsažené v seznamech provozovaných systémů, a to: Nejvyššímu soudu České republiky
Vrchnímu soudu v Olomouci a v Praze
krajským soudům
veřejnosti (zveřejněním obligatorně na internetu)
- c) sdělit provozovateli systému a účastníkům systému s postavení ústřední protistrana, zúčtovatel a clearingová instituce zprávu o prohlášení konkurzu na majetek účastníka systému nebo o zastavení plateb.

Na oznamovací povinnost provozovatele systému a účastníků systému navazuje informační povinnost vůči osobám pověřeným výkonem dohledu nad systémy a s ním spojenou i povinnost k potřebné součinnosti. Rozsah těchto informací a obsah potřebné součinnosti však zákon o platebním styku nestanovil. Na druhé straně jsou získané informace z dohledu nad systémy podřízeny režimu mlčenlivosti¹⁹.

8.5. Sankce v oblasti bezhotovostního platebního styku

Zákon o platebním styku upravuje rovněž opatření k nápravě a případné správní trestání na úseku platebního styku.

V rámci **elektronických platebních prostředků**, zjistí-li Česká národní banka porušení zákonem stanovených povinností, může uložit vydavateli pokutu až do výše 1000000 Kč.

Opatření k nápravě a správní sankce jsou upraveny zákonem o platebním styku pro **oblast platebních systémů**. Zde zjistí-li Česká národní banka nedostatky v provozování systému, může podle povahy zjištěného nedostatku a jeho závažnosti

- a) požadovat, aby provozovatel systému ve stanovené lhůtě zjednal nápravu,
- b) pozastavit výkon činností vyplývajících z licence na dobu, dokud provozovatel systému nezjedná nápravu,
- c) nařídit provozovateli systému zajištění mimořádného auditu systému nebo jeho účastníků, a to na náklady provozovatele systému,
- d) nařídit provozovateli systému vyloučení některých účastníků ze systému,
- e) uložit provozovateli systému pokutu až do výše 100 000 000 Kč,
- f) odejmout provozovateli systému licenci.

Nedostatkem v provozování systému se rozumí:

- a) porušení podmínek stanovených v licenci či neplnění podmínek, za nichž byla udělena licence,
- b) porušení tohoto zákona, zvláštních právních předpisů a opatření uložených Českou národní bankou,
- c) ohrožení bezpečnosti a stability daného systému,
- d) řízení systému osobami, které nemají dostatečnou odbornou způsobilost, zkušenost nebo nejsou důvěryhodné,
- e) pokles základního kapitálu pod výši stanovenou zákonem jako podmínka pro získání licence k provozování systému.

¹⁸ není náležitostí požadovanou v § 29 ZPS, ačkoliv je to logické a ČNB tento údaj ve stávajícím seznamu uvádí, jediným provozovaným systémem vedeným k 30.9.2003 v seznamech České národní banky byl systém CERTIS, jehož provozovatelem je Česká národní banka; viz www.cnb.cz

¹⁹ viz ustanovení § 31 ZPS

Licenci k provozování systému může Česká národní banka odejmout, jestliže licence byla získána na základě nepravdivých údajů uvedených v žádosti nebo pokud provozovatel systému nezačal činnost systému do 18 měsíců ode dne udělení licence. V rozhodnutí o odnětí licence se stanoví datum, ke kterému se odnímá licence, rozhodnutí se zveřejní v Obchodním věstníku.

Rozhodnutí o pokutách a o opatřeních k nápravě nedostatků vydává Česká národní banka ve správním řízení za subsidiárního použití správního řádu k zákonu o platebním styku. Opravným prostředkem je rozklad, o kterém rozhoduje Bankovní rada České národní banky. Postavení účastníka řízení má v případě řízení o odpovědnosti za porušení povinností v rámci elektronických platebních prostředků vydavatel a v případě nedostatků v platebních systémech provozovatel platebního systému.

Z fiskálního hlediska výnos pokut je příjmem státního rozpočtu.

Sankcí je rovněž již zmíněný úrok z prodlení, který však nespadá do sféry správního trestání, ale do oblasti soukromoprávní odpovědnosti.²⁰

8.6. Platební styk po vstupu České republiky do Evropské unie

Se vstupem České republiky do Evropské unie a Evropského hospodářského prostoru nabyla účinnosti řada ustanovení zákona o platebním styku, tak byla zajištěna provázanost systému uplatněného v České republice se systémy členských států a unie jako takové, zároveň tím byly zavedeny nástroje k eliminaci ohrožení bezpečnosti těchto systémů.

Převody peněžních prostředků

Účinnosti nabyla **regulace přeshraničních převodů**, přičemž přeshraničním převodem se rozumí převod peněžních prostředků z jednoho členského státu Evropské unie nebo státu tvořícího Evropský hospodářský prostor do jiného členského státu Evropské unie nebo státu tvořícího Evropský hospodářský prostor v domácí měně kteréhokoliv členského státu Evropské unie nebo státu tvořícího Evropský hospodářský prostor až do výše protihodnoty 50 000 eur. Protihodnota se přepočte podle kurzu devizového trhu vyhlášeného Evropskou centrální bankou ke dni účinnosti příkazu k převodu. Pak v případě těchto přeshraničních převodů nebudou považovány za příkazce banky, pobočky zahraničních bank a jiné osoby, které provádějí nebo zprostředkovávají přeshraniční převody jako podnikání, osoby oprávněné k poskytování investičních služeb podle zákona o cenných papírech, pojišťovny, investiční společnosti, investiční fondy, penzijní fondy a dále jiné osoby se sídlem nebo místem podnikání mimo území České republiky, které provádějí obdobné činnosti jako podnikání.

K úpravě došlo i co do lhůt pro realizaci přeshraničních převodů. Převádějící instituce příkazce provádí-li přeshraniční převod, je povinna zajistit připsání částky převodu ve prospěch účtu převádějící instituce příjemce a předat jí podklady nutné k poskytnutí částky převodu příjemci ve lhůtě dohodnuté s příkazcem; nebude-li taková lhůta dohodnuta, do 5 bankovních pracovních dnů ode dne účinnosti příkazu k převodu.

Zprostředkující převáděcí instituce, která přijme v rámci přeshraničního převodu od jiné převádějící instituce pokyn k provedení příkazu k převodu, je povinna vrátit na své náklady převádějící instituci, která jí dala pokyn k provedení příkazu k převodu, částku

²⁰ Otázkou uplatňování soukromoprávních sankčních prvků v právní regulaci finančních činností se podrobně zabýval Mgr. Ing. Radvan ve své přednášce k platebním stykům, přednesené na PrF MU na jaře 2003 (nepublikováno)

převodu pouze do výše protihodnoty 12 500 eur a dále úrok z prodlení a ceny za provedení převodu, které obdržela.

Elektronické platební prostředky

Ustanovení zákona o platebním styku v části třetí nabyla již účinnosti k 1.lednu 2003, tím je právní úprava režimu elektronických platebních prostředků plně kompatibilní s evropskými standardy.

Platební systémy

Právní regulace vzniku a realizace platebních systémů je poměrně složitá právě s ohledem na bezpečnost jejich fungování. V unii uplatňovaný systém oznamovacích a informačních povinností, spolu s licenčním režimem, vedením evidence a celou škálou preventivních opatření je do právního řádu implementován v rámci zákona platebním styku postupně ve dvou fázích, a to v rámci ustanovení zákona účinných již od 1.ledna 2003 a v rámci ustanovení účinných až se vstupem do Evropské unie.

Se vstupem do Evropské unie se České národní bance ukládá povinnost oznamovat Komisi Evropských společenství existenci platebního systému a jeho název.

V rámci **zajištění neodvolatelnosti příkazu** také platí, že prohlášením konkurzu na majetek účastníka systému nebo zastavením plateb nejsou dotčena práva na zajištění, která tento účastník systému poskytl centrálním bankám ostatních členských států Evropské unie a dalších států tvořících Evropský hospodářský prostor a Evropské centrální bance, včetně možnosti realizace tohoto zajištění.

Při plnění široce pojaté **oznamovací povinnosti** účastníků systému, kdy platí, že účastníci systému jsou na písemnou žádost osoby, která prokáže právní zájem, povinni poskytnout informaci o systémech provozovaných podle tohoto zákona, jichž jsou účastníky, a o pravidlech těchto systémů, se vstupem do Evropské unie se tato povinnost vztahuje také na všechny osoby se sídlem nebo místem podnikání v České republice, které jsou účastníky systémů provozovaných podle právního řádu některého z ostatních členských států Evropské unie a dalších států tvořících Evropský hospodářský prostor. Tyto osoby jsou povinny dále oznamovat České národní bance změnu svého sídla nebo místa podnikání neprodleně po účinnosti změny.

Vedle seznamů systémů provozovaných podle našeho zákona o platebním styku vede Česká národní banka také **seznamy systémů provozovaných** podle právního řádu ostatních členských států Evropské unie a dalších států tvořících Evropský hospodářský prostor včetně jejich účastníků, kteří mají nebo budou mít sídlo nebo místo podnikání v České republice. Česká národní banka v rámci své evidenční působnosti je povinna informovat Komisi Evropských společenství o systémech provozovaných podle zákona o platebním styku o jejich provozovatelích a účastnících těchto systémů a dále o zániku licence k provozování systému.

Obdrží-li Česká národní banka od orgánů ostatních členských států Evropské unie a dalších států tvořících Evropský hospodářský prostor, které k tomu byly určeny v souladu s právem daného státu, zprávu o **prohlášení konkurzu** na majetek účastníka systému provozovaného podle tohoto zákona nebo zprávu o zastavení plateb, má stejnou oznamovací povinnost o této skutečnosti vůči provozovateli systému, jehož účastníka se konkurz týká a vůči ústřední protistraně, zúčtovateli a clearingové instituci, jakou měla v minulosti v tuzemsku. Dále obdrží-li Česká národní banka zprávu o zastavení plateb nebo o prohlášení konkurzu na majetek účastníka systému provozovaného podle právního řádu jiného členského státu Evropské unie a dalších států tvořících Evropský hospodářský

prostor, má-li tento účastník systému sídlo nebo místo podnikání v České republice, je povinna oznámit tuto skutečnost neprodleně orgánům ostatních členských států Evropské unie a dalších států tvořících Evropský hospodářský prostor, které k tomu byly určeny v souladu s právem daného státu.

Zásada mlčenlivosti platná pro dohled nad platebními systémy je také prolomena ve vztahu k veřejným orgánům a jiným osobám v ostatních členských státech Evropské unie a dalších státech tvořících Evropský hospodářský prostor.

8.7. Finanční arbitř

Řešení sporů v oblasti platebního styku – převodu peněžních prostředků a v rámci elektronických platebních prostředků je svěřeno finančnímu arbitrovi, a to zákonem č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, při zachování možnosti soudního projednání.

Arbitráž je v našem právu tradičně chápána jako prostředek řešení sporů, a to prostředek blízký jak rozhodování sporů před soudy, tak i před rozhodci. Finanční arbitráž se objevuje u nás jako nový institut především v souvislosti s příchodem právní regulace bezhotovostního platebního styku obsažené zejména v zákoně o platebním styku.

Předmětem finanční arbitráže je především rozhodování sporů mezi osobami, které provádějí převody peněžních prostředků, a jejich klienty při provádění převodů peněžních prostředků podle zákona o platebním styku jestliže výše částky převodu vyjádřená v eurech nepřesahuje ke dni účinnosti příkazu k převodu částku 50 000, a dále pak sporů mezi osobami, které vydávají elektronické platební prostředky, a držitelé elektronických platebních prostředků při vydávání a užívání elektronických platebních prostředků, pokud je jinak k rozhodnutí takového sporu dána příslušnost soudu občanským soudním řádem nebo zákonem o mezinárodním právu soukromém.²¹ Předmětem činnosti finančního arbitra jsou také další činnosti, jako zabezpečení mezinárodní spolupráce v rámci obdobných evropských institucí, informační povinnosti, určitá osvětová činnost a další činnosti stanovené zákonem o finančním arbitrovi.

Arbitr bývá v literatuře definován jako smířčí soudce, který nebyl vázán přísnými právními normami.²² V našem případě arbitrem budeme rozumět finančního arbitra ve smyslu zákona o finančním arbitrovi, tedy jako instituci věcně příslušnou k rozhodování sporů, jež jsou předmětem finanční arbitráže. Příslušnost finančního arbitra k rozhodování těchto sporů je v podstatě fakultativní a je dána tehdy, je-li k řešení dána primárně příslušnost soudu. Vedle arbitra může v omezeném rozsahu spory rozhodovat také zástupce arbitra.

Arbitr a zástupce arbitra je volenou funkcí s funkčním obdobím pěti let. Jsou voleni Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky, přičemž kandidáty navrhuje předsedovi Poslanecké sněmovny centrální banka, *instituce*mi (viz dále), jejich profesními sdruženími a sdruženími na ochranu spotřebitelů. Zákon o finančním arbitrovi předepisuje, že arbitrem a zástupcem arbitra mohou být zvoleny pouze osoby, které jsou plně způsobilé k právním úkonům, mají dobrou pověst, dostatečnou kvalifikaci a zkušenosti. Vzhledem k předmětu možných sporů, jaké má arbitr řešit, budou přicházet v úvahu kvalifikace a zkušenosti zejména v oblasti práva a bankovníctví. Bohužel i tzv. dobrá pověst patří více méně mezi neurčité pojmy. Arbitr je odpovědný ze své činnosti Poslanecké sněmovně.

Pro výkon funkce arbitra platí, že ji vykonává nezávisle a nestranně, přičemž se musí zdržet všeho, co by mohlo budit pochybnosti o jeho nepodjatosti. Funkce arbitra a zástupce arbitra je neslučitelná s funkcí prezidenta republiky, poslance nebo senátora Parlamentu České republiky, člena Nejvyššího kontrolního úřadu nebo bankovní rady

²¹ Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů

²² např. Klimeš, L.: Slovník cizích slov, SPN Praha 1981

České národní banky a soudce, jakož i s jakoukoliv další činností ve veřejné správě a s činností v řídicích, dozorcích a kontrolních orgánech podnikatelských subjektů.

Před vypršením funkčního období může Poslanecká sněmovna arbitra odvolat v případě, že přestal být způsobilý vykonávat svou funkci nebo porušil-li při výkonu své funkce povinnosti vyplývající pro výkon jeho funkce ze zákona o finančním arbitrovi a ze zvláštních právních předpisů.

Materiální zabezpečení finanční arbitráže zajišťuje centrální banka. Česká národní banka poskytuje v odůvodněném rozsahu na své náklady administrativní zajištění výkonu činnosti arbitra, včetně úhrady výdajů spojených s činností osob pověřených zákonem o finančním arbitrovi. Plat a další požitky arbitra a jeho zástupce stanoví Poslanecká sněmovna, přičemž jsou nákladovou položkou opět centrální banky.

Vedle arbitra a zástupce arbitra jsou osobami dále zúčastněnými na finanční arbitráži:

- **instituce**, kterou se rozumí převádějící instituce a vydavatel elektronických platebních prostředků. **Převádějící instituce** je osoba, která provádí převody peněžních prostředků svých klientů podle zákona o platebním styku. Jsou to tedy banky, pobočky zahraničních bank a jiné osoby, které provádějí nebo zprostředkovávají převody peněžních prostředků jako podnikání. **Vydavatelem elektronických platebních prostředků** jsou osoby, které vydávají prostředky vzdáleného přístupu k peněžní hodnotě, při jehož užívání se zpravidla vyžaduje identifikace držitele osobním identifikačním číslem přiděleným tímto vydavatelem (případně jiná identifikace), nebo které vydávají elektronické peněžní prostředky, což jsou platební prostředky, které uchovávají peněžní hodnotu v elektronické podobě a které jsou přijímány jako platební prostředek i jinými osobami než jejich vydavatelem.
- **Navrhovatel**, kterým je klient instituce nebo držitel elektronického platebního prostředku.
- **Osoba pověřená arbitrem**, což je zaměstnanec centrální banky nebo jiná fyzická osoba, kterou arbitr písemně pověřil prováděním šetření v arbitrážní věci. (Osoba se prokazuje tímto písemným pověřením.)

Arbitr vedle své sporové agendy má za povinnost uveřejňovat výroční zprávu o své činnosti, a to včetně vybraných svých judikátů. Zprávu má uveřejnit vhodným způsobem nejpozději do 30.6. následujícího kalendářního roku. Dále pak arbitr informuje centrální banku a případně jiný orgán dohledu nad institucemi o zjištěných nedostacích v činnosti institucí. Svým způsobem arbitr také plní určitou osvětovou činnost, kdy má vhodným způsobem seznamovat veřejnost se svou činností, a také plnit právní službu tím, že poskytuje navrhovatelům na jejich žádost pomoc při sepsání, podání nebo doplnění návrhu v arbitrážním řízení, přičemž o této možné pomoci a o postupu navrhovatelů v arbitrážním vhodným způsobem informuje veřejnost.

Arbitr má také působit na poli mezinárodní spolupráce, kdy na základě vzájemnosti spolupracuje s obdobnými orgány v členských státech Evropské unie a v dalších státech tvořících Evropský hospodářský prostor a s orgány Evropské unie. Arbitr vede základní informace o těchto orgánech a vhodným způsobem je uveřejňuje.

Instituce mají vůči arbitrovi informační povinnost. S dnem zahájení své činnosti sdělují arbitrovi svoji obchodní firmu, sídlo a určenou kontaktní osobu pro styk s arbitrem s uvedením jejího jména, příjmení, adresy, funkce, telefonu a faxu, popřípadě elektronické adresy, a ve stejném rozsahu údaje o zástupci této osoby. Instituce oznamují bez zbytečného odkladu arbitrovi také veškeré změny ve sdělených údajích. Arbitr vede seznam institucí, který způsobem umožňujícím dálkový přístup uveřejní.